

LA PESCA NEL CONCEYU DE PROAZA

*Antonio Alonso de la Torre García
Francisca Iglesias Álvarez*

ENTAMU

Proaza ye un conceyu del interior d'Asturies que tien cerca de 77 km² d'estensión. Ye'l conceyu central del llamáu Valle del Trubia, ente Santu Adrianu, Quirós ya Teberga.

La evolución demográfica del conceyu sigue la mesma racha de despoblamientu que'l restu de la montaña rural n'Asturies, con mui poca xente mozo y una media d'edá mui alta. La tradicional dedicación agroganadera complementase nos caberos años con una ufierta turística que tien como principal atrautivu La Senda l'Osú. Esta ye una ruta que va a la vera los ríos del conceyu ya qu'aprovecha'l camín que siguió'l vieyu ferrocarril mineru que baxaba'l carbón dende les mines de Quirós o Teberga hasta Trubia.

Proaza ye un conceyu con muncha montaña, desendolcada en perpendicular al Cordal Cantábricu. Ente esos montes ábrese pasu El Ríu Trubia, que ta formáu poles agües de dos ríos, el Quirós y el Teberga, que s'amiesten nel pueblu de Caranga Abaxu. Ente Caranga ya Proaza cuerre El Ríu Trubia per un llugar mui estrechu ya bien conocíu pola so guapura, Entepenas, como lu llamen los del llugar, o Penasxuntas o «Peñasjuntas», como apaéz en recientes castellanizaciones o revisiones del topónimu. En

Proaza ábrese una veiga que continúa pel vecín conceyu de Santu Adrianu.

Otros *regueiros* completen la rede fluvial del conceyu: El Regueiru Villamexín, el de Serandi (tamién llamáu Picarós), el de Payón, el de Llinares, el de Sograndiu, el de Valleirín o'l d'Agua Cimera. Toos ellos vierten les sos agües a El Ríu Trubia, o a *El Ríu*, como lu llamen ensin más en Proaza, ríu qu'a la vez desagua en Trubia n'El Nalón.

Esta rede fluvial pue tener crecés col fundimientu de la nieve per primavera nos valles cimeiros, pero tamién se ve mui condicionada pola construcción de dellos banzaos como'l que se fixo en Las Agüeras (Quirós) o en La Orniel.la (n'El Ríu Teberga al poco pasar pel pueblu proacín de Las Ventas). Estes obres perxudicaron muncho la pesca.

LA PESCA

Nes escavaciones de La Cueva'l Conde (Santu Adrianu) atopáronse restos de salmón del tiempu del Auriñaciense, polo que paez ser qu'esti ríu Trubia foi va tiempu salmoneru. Pero colos años entamaron a poner torgues pel ríu y a contaminar. El salmón ye difícil que pase de L'Embalse del Furacón, p'abaxo Trubia. Ensin embargo va poco que se quitó'l llamáu Machón, en Trubia, que yera un banzáu pa la fábrica d'armes, que causaba tremendes llenes ya inundaciones. Estes y otres reformas tán fayendo que'l salmón vaya recuperándose un pocoñín. Va poco alcontráronse *esguines* (críes) de salmón hasta n'Enragu (Teberga), pero tovía falta muncho pa poder dicir que se pue pescar salmón nesti ríu. La xente namás tien memoria de pescar *truchas*, *anguilas* y *cangrexos* de ríu. Estos últimos, los cangrexos, víense pelos regueiros, como'l de Serandi, pero yeren de repoblaciones feches polos responsables de pesca.

ARTES DE PESCA

Va tiempu, más de mediu sieglu, la pesca yera abondo importante na alimentación de los proacinos. Nesos años «taba la fame en casa» polo qu'El Ríu yera una fonte de comida mui importante. Yá dende vien ceo los vieyos deprendíen a los nenos los secretos del ríu ya estos xugaben a buscar *guxarapas* baxo les piedras o aventurábense pel ríu con primitives cañes feches de vares d'ablanu.

Col tiempu les necesidaes de la xente menguaron ya la pesca foi, pocoñín a poco, convirtiéndose nuna afición o deporte que practica un grupín de xente bien conocío. Les téuniques o artes de pesca más comunes de les que se fala son:

La muerga

Va tiempo la xente usaba davezu plantes como la *muerga* (en Serandi llámen-y *arzugón*), o la valeriana, o incluso los *verrios* de la nuez p'atorollar a los pexes. Machacábenlo bien y echábenlo en pozos de poca agua. Dempués yera más fácil garralos porque taben amoraios.

A mano

Tovía hai mozos que s'entretienen con esta téunica tan vieya que requier muncha práutica. Hai que sorprender a les truches nes cueves. Namás asomase dalguién al ríu les truches escuéndense nes cueves que tienen ente les piedras. Entós el pescador tien que meter la mano na cueva, pero poniendo procuru en tapar enantes otres posibles salíes pa que los pexes queden ensin escapatoria.

Las secas

Consiste en cambiar l'agua del so calce pa dexar les truches ensin agua. Dempués nun hai más que recoyeles. Esto yera tovía

más fácil de faer aprovechando los banzaos de los molinos, porque al llimpialos yera abondo con tapar el desagüe con una rede.

Al tenedor

Yeren tenedores fechos en fragua a los que se-ys ponía un palu llargu. Con esti tenedor vixilábense los pexes más grandes ya claváben-yслу.

Las tixeras

Son pa pescar anguiles. Son unes pinces de fierro, como tixeres grandes, qu'en llugar de filu tienen el borde dentáu pa que les anguiles nun escapen.

El refuelle

Ye una práutica que s'utiliza con grandes ríes ya col ríu turbiu. Nestes circunstancies les truches busquen abelugu nos requexos del ríu. Ye equí onde había que meter el refuelle, que ye un palu llargu qu'a lo cabeiro tien un forquetu o un aru con una rede. Con esta téunica les captures nun van mui allá.

El tresmayu

Consiste nuna rede con contrapesos abaxo que cruza'l ríu d'una oriella a la otra. Lo normal ye amarrala ente dos árboles que tean a les veres, anque tamién pue agarrase con piedres ya flotadores arriba. El sitiü ye meyor que nun tenga muncha corriente, que tenga l'agua bien manso. Al metese'l pescador nel agua les truches escapen d'él, pero en direición a les redes, porque en realidá son dos. La primera ye más amplia y la segunda más tupia. Al metese ente les dos enmayen ya nun son a salir. Cuanto más coleteen más s'enguedeyen. Suel faese de nueche, que se mueven más los pexes. Pela mañana los pescadores recueyen les redes ya pónenles a secar. Ye una téunica que tovía s'usa abondo.

La garrafa

Tamién ye con rede, pero manéxase a mano, polo que permite más movilidad que'l tresmayu. La rede ye circular, acampanada. Lleva unos contrapesos con plomos o chombos ya nel centru una cuerda. Va tiempu estos plomos yeren de barru cocío, tan grandes como güevos de pita. El pescador lleva agarrada la cuerda ya tira la garrafa a vuelu, con fuercia. Entós ábrese ya tapa una superficie d'agua. Al dir cayendo hacia abaxo atrapa a les truches. Entós el pescador tira de la cuerda ya la garrafa zárrase, quedando los pexes *entrañaos*.

Hai que buscar un valladín llimpiu, onde nun haya piedra nin matu pa que la garrafa estienda bien. Ye habitual usar la garrafa n'iviernu, *de diciembre a febreiru*, que ye la época d'agüever, tiempu en que les truches se xuntan nos *fregaderos*, llugares con grava fino. Anque tamién ye verdá que los furtivos usen esta técnica tol añu.

La rellumera o rel.lumera

Tovía hai quien pesca con esta técnica, anque tea prohibío. Hai que salir de nueche, con un candil de carburu pa dar lluz ya que val pa dexar desorientaos a los pexes. Tienen que dir dos persones, unu ye'l qu'enfoca ya l'otru lleva un tenedor, si se va al salmón, o una rede con dos palos si se va a la trucha. Como per estos ríos nun hai salmón lo qu'agarren los pescadores son dos palos con una rede mangada ente ellos. Ábrenla tolo que puen y zárrenla pa sacala. La trucha qu'entra ehí yá nun marcha.

La nasa de varas

Con *blimbas* o *bimbas* de salguera faise una nasa redonda, con una entrada estrecha qu'al final zarra muncho más. Ye toa de madera texío, pa que pase l'agua pero les truches non. Les truches entren bien pela boca, pero al querer dar la vuelta yá nun pueden.

Les nases hai que poneles onde los *regueiros* vierten l'agua a ríos mayores. Esto ye porque les truches busquen p'agüear agües más llimpies ya vanse a los reguerinos. Si hai crecida amárrase la nasa con una cuerda a un ablanu o a un umeiru. Tamién puen ponese nos ríos, pero nesti casu hai qu'empobinar a les truches hasta la boca la nasa colocando piedras.

La nasa de filo

Había que faer tres aros de madera, valía d'ablanu o de castañal, ya revistilos con una maya que se tensaba con dos forquetos ente dos de los aros. El tercer aru ye'l *nasín*, que ye la boca d'entrada. La maya faíase con un filo que llamaben «filo de la cadena», que yera mui fuerte ya venía nunos carretes de madera.

La nasa d'alambre

Ye como les anteriores, pero más moderna. Al tar fecha ya con maya d'alambre pesa más, polo que l'agua nun la lleva tan fácil, ya tamién dura más, tien más vida.

Los cordelillos o cordeles

Consiste en poner una cuerda perriba del ríu atada ente dos árboles o dos piedras. Esta cuerda llámase *travesañu* ya tien que ser fuerte pa que nun la rompa cualquier palu que baxe pel ríu. D'esti travesañu cuelguen varios cordeles, llamaos *capios*, que caún termina nun anzuelu con merucu. Pa que'l cebu quede abaxo hai que pone-y un pesu al cordelillu, porque si non quedaría flotando. Los cordelillos déxense tola nueche ya l'otru día sáqueslos con un *gabitú* o *garrucha* ensin falta moyase. Si hubo suerte saques truches, pero con esta téunica tamién pue picar dalguna anguila, que para mui mal ente les redes usaes n'otres téuniques. Tamién podía pasar, sobre too n'años de fame, qu'al dir sacar los cordeles nun topares nada porque dalguién s'adelantara.

La caña

Ye una téunica pervieya, pero qu'evolució munchu. Dende una vara d'ablanu hasta les actuales cañes profesionales de munchos tipos.

Téuniques prohibíes

Por falta de conocimientu tovía siguen viéndose pelos ríos coses mui desagradables ya peligroses. Yá nun pue dicise que sean namás que «coses de mozos». L'usu del carburu pa dexar l'agua ensin osíxenu, l'usu de la llexía, de cables elléctricos, de cartuchos de dinamita, etc. dexa un rastru bien triste, col ríu emporcáu, críes muertes flotando, etc. Los que lo faen nun son bonos conocedores de la naturaleza nin puen considerase pescadores.

LES NORMES

Rellacionao col furtivismu tán les normes llegalas a cumplir. Son normes que puen camudar d'un añu pa otru. Anguaño pue pescase dende'l primeru d'abril (pero hasta'l primeru de mayu ensin muerte) hasta'l trenta y ún de xunetu'l salmón y hasta'l quince d'agostu la trucha. La medida mínima de la trucha ye de 19 cm, nestos ríos trucheros de Proaza, porque si'l ríu llegara a ser calificáu de salmoneru la medida mínima de la trucha llegaría hasta los 21 cm.

Nesti campu llegal hai importantes reivindicaciones de dellos pescadores. Un problema que-ys abulta munchu ye'l de les alimañes, o páxaros como la *garza* o'l *cormorán*, que comen munchos pexes de mou descontroláu. Garces hailes tol añu y cormoranés aporten n'ochobre dende los países del norte ya tán per equí hasta abril. El problema ye difícil pola defensa que faen d'estos animales otros coleutivos ecoloxistes.

Tamién-ys resulta bien raro a los pescadores qu'agora tea prohibío pescar anguiles ya ensin embargo permitan pescar angules,

que ye la so cría. Los más vieyos alcuérdense de les crecíes d'El Ríu pela seronda, momentu nel que les anguiles baxaben al mar enrollaes en grupos de dos o tres. Entós pescaben esta especie de pelotes con un palu con rede ya faíen con elles empanaes bien apreciaes.

CEBOS

Merucu o meruca: Llombriz de tierra que s'usa de cebu nos anzuelos.

Marabayu: Ye un guxán enantes de convertise en mosca.

Guxarapa: Ye un cebu natural del ríu. Atópase debaxo les piedres. Termina siendo una mosca que pue usase tamién de cebu.

Guxarapín: Paezse al anterior, pero ye más pequeñu. Esti cebu ta güei prohibíu.

MOMENTOS MÁS AFAYADIZOS

El momentu en que comen los pexes ye bonu pa que piquen. Tamién hai que tener en cuenta que col fríu piquen mal, porque son animales de sangre frío ya nun necesiten movese muncho al baxar la temperatura. Si'l día ta soleyeru ye bona hora l'amanecer o l'atapecer. Siempre hubo xente mui conocedor de les circunstancies particulares de cada llugar. Había a quien-y bastaba echar una güeyada al aire pa saber si nesi momentu picaben o non.

LLUGARES

Como yá se comentó, cada arte de pesca requier un llugar especial. Pero hai sitios bien conocíos a los qu'acudieron o acuden

munchos pescadores. Si se va ríu arriba tópase, tovía nel conceyu Santu Adrianu, a la vera d'El Sabil, El Pozu'l Carbayu; entrando yá en Proaza ta El Pozu Prada; xunto a La Fonte'l Ríu ta El Ribón; a la vera d'El Molín de Proaza ta El Pozu'l Obispu, qu'agora rellenó; tamién nos caberos años rellenó'l de Los Tunelinos; más allá ta El Bilortu; entrando na parroquia Caranga taría El Pozu'l Carbón; dempués El Pozu'l Piqueiru, onde se xuntan los ríos de Quirós ya de Teberga, un llugar que tien fama d'agües mui batíes, como se ve nuna espresión usada pa botelles o coses asemeyaes: «Venían más batidas que l'agua El Piqueiru»; llueu taríen El Pozu las Cruces, El Pozu la Veiga, El Pozu Manxías, El Soliteiru ya El Pozu Entepenas, ente Caranga ya Quirós.

OTROS ANIMALES QUE SE «PESQUEN»

Enantes veíense munches *llóndrigas* o *llóndrigas*, que yeren d'agua ya de tierra, pero agora malpenes se ven. Nin se ven nin s'oyen, porque sentíense xiblar de nueche. Pero, a diferencia d'otros alimañes, anque comiera munchos pexes, yera un animal valoráu por toos, porque la piel valía mucho y la so carne comíase. Dicen que sabía a pexe. Por ello ye que munchos pescadores aprovechaben pa faer de cazadores, o quicias al revés, ya si alcontraben *pasos* de *llóndrigas* a la vera los ríos buscaben un saltu pa qu'al salir l'animal per ellí cayera nel *ferrón* o *gabia* que-y poníen.

Pariente de la llóndriga debe ser un animal míticu del que cada vez se siente menos falar. Pero nun fai munchu tiempo que yera un vezu xeneralizáu *dir a pardiales*. A Proaza llegaben delles veces viaxantes o xente de pasu, que veníen a negocios o papeleos. Nun yera raro que dalgún gastara munchu cuentu o quixera dáseles de llistu, fayendo de menos a los del llugar. Ello ye que los mozos aconceyábense ya decidíen dir a falar con él. Dicíen-y que por qué

nun diba con ellos pela nueche a pescar *pardiales* (tamién conocíos como *cordobeyos*), un animal esquisitu que taba pente l'augua de nueche. Entós dáben-y un sacu ya llevábenlu al ríu, nel sitiü averáu a El Molín, metiéndose toos nel agua. Ellí los rapazos entamaben a dar palos al agua, procurando chiscar lo más posible al paisanu, mientras glayaben: «¡Ahí va unu!» Tantos yeren los palos al agua, ya con tan restorcida intención, que siempre lu poníen pingando. La víctima, enguedeyada en tal barullu, taba cucuruxada abriendo'l sacu pa pillar tan sabrosos ya raros animales, lo qu'aprovechaben los del pueblu pa dir metiéndu-y piedras cola complicidá de la escuridá. Cuando salfen del ríu yá llevaba'l sacu bien llenu. Entós el probe home solía dicir qu'habría que compartir lo pescao ente toos. Pero los mozos, mui arrogantes, dicién-y que non, que toos pa él: «Llévalos pa la fonda, hom, que te los preparen allí. Verás que bonos tán». Ya allá diba l'home, yá un poquiñín mosca, cargáu col sacu piedras mientras cruciaba'l pueblu, barruntando cómo yera posible que pesaren tanto los condenaos pardiales.

CONCLUSIÓN

Los pocos pescadores que queden güei nel conceyu fáenlo por afición ya supón-ys un entretenimientu o una práutica deportiva. Son bonos concedores de la natura ya tán convencíos de que la pesca tien que ser sostenible, pa que nun vaya a menos. Hai que pescar racionalmente, ensin pasase ya tando atentos a les normes.

INFORMANTES

Munches gracias a: *Argel de Proaza, Tilo de Caranga Abaxu, Avelino la Venta* ya a *Ramonín el de Bayu*.